

LIETUVOS MUITINĖS POKYČIŲ VALDYMO STRATEGIJA

LIETUVOS MUITINĖS PAREIGŪNŲ PAREIGYBIŲ KVALIFIKACINIŲ REIKALAVIMŲ NUSTATYMO PROBLEMATIKA

Rūta Jovaišienė

Muitinės departamento prie Finansų ministerijos Teisės ir teisėsaugos skyrius
Jakšto g. 1/25, 2600 Vilnius
Telefonas 212 60 92
Elektroninis paštas rutaj@cust.lt

Pateikta 2003 m. spalio 15 d.

Parengta spausdinti 2003 m. spalio 24 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Muitinės veiklos katedros vedėjas docentas
dr. Alfonsas Laurinavičius ir Muitinės laboratorijos viršininkas dr. Jonas Reklaitis*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos šiuo metu Lietuvos muitinėje aktualios problemos, susijusios su muitinės pareigūnų bendrųjų (priimant į tarnybą muitinėje) ir specialiųjų (privalomų konkrečiai pareigybei pagal atliekamo darbo pobūdį) kvalifikacinių bei karjeros lygių reikalavimų parengimu ir nustatymu kiekvienai pareigybei. Trumpai supažindinama, kodėl kilo būtinybė nustatyti šiuos reikalavimus bei kokie jie turi būti atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių patirtį.

Straipsnyje, taikant analizės, sisteminį, loginį ir lyginamąjį metodus, detaliau aptariami Europos Sąjungos valstybių muitinės pareigūnams keliami kvalifikaciniai reikalavimai bei pateikiamos Europos Sąjungos Komisijos, Euromuitinės ir Europos Sąjungos valstybių atstovų (ekspertų) siūlymai, rekomendacijos, pastabos ir išvados Lietuvos muitinei rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus. Taip pat pateikiami konkretūs Italijos muitinės pavyzdžiai aptariant kiekvieno karjeros lygio reikalavimus.

Straipsnio tikslas – analizuoti Europos Sąjungos valstybių muitinės pareigūnų kvalifikacinių reikalavimų nustatymo metodologiją, taikytiną nustatant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus.

Straipsnį sudaro trys skirsniai. Pirmame skirsnyje atskleidžiama Europos Sąjungos valstybių patirtis bei jos taikymas rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus. Antrajame skirsnyje daugiausia dėmesio skirta kvalifikacinių reikalavimų nustatymo metodologiniams reikalavimams, trečiajame – aptariamas praktinės patirties reikalavimų taikymas Lietuvos muitinės postų pareigūnams.

Ižanga

1990 m. atkūrus nepriklausomą Lietuvos Respublikos muitinę bei toliau jai tęsiant veiklą, Lietuvos muitinės pareigūnų bendrieji reikalavimai (patirtis, darbo stažas), profesinė kompetencija (gebėjimai taikyti profesines žinias ir įgūdžius) ir specialios žinios einamoms pareigoms vykdyti buvo nustatyti Lietuvos Respublikos laikinuoju muitinės įstatymu¹, Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statutais², Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymu [1], Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu [2] bei detalizuoti muitinės pareigūnų pareigybių aprašymuose.

Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą (toliau – ES) ir atsižvelgiant į būsimus muitinės veiklos pokyčius, jau 1999 m. pabaigoje iškilo būtinybė didinti muitinės pareigūnų administracinius gebėjimus, nustatyti karjeros struktūrą bei jos siekimo koncepciją.

1999 m. spalio 13 d. Europos Komisijos stojimo partnerystės dokumente bei reguliariosios ataskaitos išvados [3] buvo pažymėta, jog Lietuva turi dėti labai dideles pastangas siekiant reformuoti muitinės administraciją bei pagerinti institucinius ir administracinius gebėjimus. Taip pat buvo nurodyta, jog Lietuva padarė pažangą, rengdama įstatymus, vykdydama administravimo modernizavimą, tačiau būtina labiau kontroliuoti įstatymų, atitinkančių ACQUIS (*acquis communautaire* – ES teisės reikalavimai), rengimą, jų taikymą ir ypač kvalifikacijos (įgūdžių), darbo gebos bei žmogiškųjų išteklių tobulinimą. Vieni pagrindinių prioritetų buvo nurodyti muitinės administravimo gerinimas, muitinės pareigūnų mokymas ir jų kvalifikacijos kėlimas, efektyvus muitinės personalo funkcijų paskirstymas.

2002 m. gruodžio 3 d. Euromuitinės pateiktoje ataskaitoje³ buvo pabrėžta, jog Lietuvos muitinėje vis dar nėra karjeros reikalavimų. Į muitinės pareigūnų pareigybių aprašymus įtraukti tik bendrieji kvalifikaciniai reikalavimai, pareigos, teisės ir atsakomybė, nedetalizuojant žinių ir įgūdžių, reikalingų kiekvienai muitinės pareigūno karjeros pakopai, aprašymo. Atsižvelgiant į tai, Euromuitinė savo ataskaitoje rekomendavo Lietuvos muitinei, siekiant užtikrinti į poreikius orientuotą pareigūnų mokymą, aiškiai reglamentuoti karjeros pakopas ir reikalavimus kiekvienai iš jų.

Atsižvelgiant į šias rekomendacijas ir įgyvendinant Europos Komisijos pasirengimo ES narystei strategiją Centrinės ir Rytų Europos šalims⁴ bei Lietuvos muitinės veiklos strategiją, Lietuvos muitinė kartu su ES valstybių ir jų muitinių tarnybų atstovų (trumpalaikių ir ilgalaikių

---

¹ 1990 m. spalio 9 d. buvo priimtas laikinasis Muitinės įstatymas, įsigaliojęs nuo jo priėmimo dienos. Įstatyme buvo numatyta, jog į muitinės pareigūno pareigas galima priimti asmenis, sulaukusius 20 metų, mokančius valstybinę kalbą ir tinkamus tarnybai // Žinios. 1990. Nr. 30–720.

² 1993 m. gegužės 31 d. Finansų ministras patvirtino Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statutą ir muitinės taisykles. Jos dar labiau padidino muitininkų atsakomybę, jiems keliamus reikalavimus einant pareigas. Tapti muitinės pareigūnu galėjo asmenys nuo 20 iki 45 metų, tinkamos sveikatos ir turintys ne mažesnę kaip vidurinį išsilavinimą. Į šias pareigas negalėjo būti priimti asmenys, kurių artimi giminaičiai tarnavo toje pačioje struktūroje, už tyčinį nusikaltimą teisti asmenys, taip pat iš muitinės atleisti, jei buvo kaltinami pareigūno vardo diskreditavimu. 1996 m. birželio 11 d. priimtas naujos redakcijos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statutas papildė šiuos reikalavimus aukštojo mokslo, pilietybės, amžiaus ceno (nuo 20 iki 50 metų), moralinių ir asmeninių savybių kriterijais, o 2000 m. spalio 10 d. redakcija – nepriekaištingos reputacijos, profesinės veiklos, darbo stažo, užsienio kalbų mokėjimo reikalavimais. 2003 m. liepos 1 d. įsigaliojusi nauja šio įstatymo redakcija, be jau minėtų, numatė ir specialiuosius kvalifikacinius reikalavimus pagal pareigybes aprašymą (tai pareigybei keliamus specialiuosius reikalavimus) // Valstybės žinios. 1996. Nr. 64–1499; 2000. Nr. 94–2917; 2003. Nr. 64–2881.

³ 2002 m. gruodžio 3 d. Euromuitinės pateikta Muitinės departamentui prie Finansų ministerijos ketvirtosios pažangos ataskaita, parengta atsižvelgiant į Lietuvos muitinės veiklos 2002 09 01–2002 11 30 laikotarpio rodiklius (Lietuvos muitinei įgyvendinant Euromuitinės metodinę pagalbą pagal Lietuvos PHARE 2000 m. nacionalinės programos (LT 0003) projekto „Muitinės procedūrų ir praktinės veiklos gerinimas Lietuvos muitinės departamente ir teritorinėse muitinėse“ LT 0003–02 priemonių planą).

⁴ 1998 m. kovo 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 622/98 dėl pagalbos paraišką pateikusioms valstybėms pagal pasirengimo narystei strategiją, ypač dėl stojimo partnerystės parengimo; 1999 m. birželio 21 d. Tarybos Reglamentas (EEB) Nr. 1266/1999 dėl pagalbos šalims kandidatėms derinimo pagal pasirengimo narystei strategiją ir pataisantis EEB reglamentą Nr. 3906/89//www3.lrs.lt/c-bin/eu

ekspertų) metodologine pagalba¹ įsipareigojo kuo greičiau pagerinti Lietuvos maitinės pareigūnų darbą:

- nustatyti būtinus kvalifikacinius reikalavimus;
- parengti pažangią maitinės pareigūnų mokymo ir kvalifikacijos kėlimo sistemą;
- įdiegti profesinės karjeros struktūrą;
- organizuoti platų pareigūnų mokymą remiantis pažangia ES valstybių patirtimi, šiuolaikinėmis mokomosiomis programomis ir moduliais.

Taigi šiame straipsnyje siekiama analizuoti kvalifikacinius reikalavimus, keliamus ES valstybių maitinės pareigūnams, bei aptarti, kokie jie turėtų būti Lietuvos maitinėje pagal ES valstybių patirtį. Taip pat siekiama atskleisti su tuo susijusią kvalifikacinių reikalavimų nustatymo Lietuvos maitinėje problematiką, nes šioje srityje neturi patirties ne tik Lietuvos maitinė, bet ir kitos Rytų Europos, Pabaltijo šalių maitinės. Šis straipsnis – pirmasis bandymas analizuoti maitinės pareigūnų kvalifikacinių reikalavimų nustatymo problemas bei galiojančius reikalavimus moksliniu požiūriu.

1. Europos Sąjungos valstybių patirties taikymas rengiant Lietuvos maitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus

Įgyvendinant 1999–2003 m. Europos Komisijos ir Euromaitinės reikalavimus bei išvadas, nuspręsta parengti kvalifikacinių reikalavimų nuostatus visiems Lietuvos maitinės pareigūnams, kurie atitiktų ES reikalavimus, keliamus maitinės pareigūnams kaip valstybės tarnautojams, bei specialias maitinės veiklos funkcijas atliekantiems statutiniams pareigūnams. Taigi iškilio būtinybė iš esmės pertvarkyti ne tik visą Lietuvos maitinės veiklos ir su ja susijusių funkcijų barą, bet ir atsižvelgiant į tai sukurti naujus kvalifikacinius reikalavimus, be kurių asmenys negalėtų užimti atitinkamų maitinės pareigūnų pareigybių ar eiti toliau užimamas pareigas.

Lietuvos maitinėje jau 2003 m. pradžioje buvo parengta Lietuvos maitinės postų pareigūnų bendrųjų kvalifikacinių reikalavimų, pareigybių vertinimo kriterijų, specialiųjų (papildomų) reikalavimų (pagal pareigybių aprašymus) analizės lentelė². Todėl iškilio būtinybė analizuoti kitų ES valstybių patirtį rengiant, išskiriant bei nustatant maitinės pareigūnų kvalifikacines grupes, karjeros lygius bei kvalifikacinius reikalavimus kiekvienam iš jų.

Atsižvelgiant į tai, jog Italija – viena seniausių ES narių, turinti panašią į Lietuvos teisinę sistemą, valstybės institucijų struktūrą bei teisės aktų rengimo tradicijas, bei į tai, jog dauguma kitų valstybių, vėliau tapusių ES narėmis, perėmė Italijos maitinės pareigūnų kvalifikacijos lygių nustatymo pagrindus bei karjeros principus, buvo pasitelkta šios šalies maitinės metodologinė pagalba.

2003 m. balandžio 7–11 d. Lietuvos maitinėje įvyko Lietuvos maitinės pareigūnų bei Italijos maitinės atstovų susitikimas, kurio metu analizuota sukaupta informacija apie ES maitinės pareigūnų kvalifikacines grupes, jų darbo organizavimą, kvalifikacinių reikalavimų nustatymo metodikas. Reikia pasakyti, jog ES įstatymai kelia panašius bendruosius reikala-

---

¹ Ši Euromaitinės metodologinė pagalba (taip pat ir nustatant Lietuvos maitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus) Lietuvos maitinei teikiama įgyvendinant Lietuvos PHARE 2000 m. nacionalinės programos (LT 0003) projekto „Maitinės procedūrų ir praktinės veiklos gerinimas Lietuvos maitinės departamente ir teritorinėse maitinėse“ LT 0003–02 priemonės. Teikdama šią pagalbą Euromaitinė paskiria trumpalaikius ir ilgalaikius ekspertus (ES valstybių maitinės tarnybų atstovus), kurie atvykę į Lietuvą supažindina su ES reikalavimais, ES valstybių patirtimi, padeda Lietuvos maitinei parengti ir patvirtinti visus būtinuosius teisės aktus bei įgyvendinti numatytas priemones.

² Įgyvendinant PHARE 2000 m. nacionalinės programos (LT 0003) projekto „Maitinės procedūrų ir praktinės veiklos gerinimas Lietuvos maitinės departamente ir teritorinėse maitinėse“ LT0003–02 antrosios priemonės „Kvalifikacijos (įgūdžių) tobulinimo ir mokymo funkcija“ 2.12 veiksmą „Karjeros lygių reikalavimai/testavimo metodai“ Maitinės departamento ir maitinės įstaigų specialistų 2003 m. I ketvirtyje parengta Lietuvos maitinės postų pareigūnų bendrųjų kvalifikacinių reikalavimų, pareigybių vertinimo kriterijų, specialiųjų (papildomų) postų pareigūnų reikalavimų (pagal pareigybių aprašymus) analizės lentelė „Teritorinės maitinės postų pareigūnų kvalifikaciniai reikalavimai“. – Vilnius: Maitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, 2002.

vimus maitinės pareigūnams kaip ir Lietuvoje. Ypač pabrėžiami pilietybės, valstybinės kalbos mokėjimo, išsimokslinimo, nepriekaištingos reputacijos, amžiaus cenzo reikalavimai. Būtina pažymėti, jog amžiaus cenzas daugelyje valstybių yra skirtingas ir svyruoja:

- priimant į pareigas nuo 14–21 metų;
- atleidžiant iš pareigų dėl pensinio amžiaus nuo 50–70 metų.

Skirtingai nei Lietuvoje, daugumoje ES valstybių nėra privalomojo deklaravimo apie gimines (artimuosius giminaičius), dirbančius maitinėje, bei išsilavinimo kriterijus nėra vienodas visiems pareigūnams, o priklauso nuo siekiamos užimti pareigybės (gradacija nuo bendrojo išsilavinimo, įgyjamo 14–18 metų, iki aukštojo universitetinio). Be to, pretendentų į maitinę duomenų specialiam patikrinimui parenkami tik tam tikri duomenys. Kiekvienu atveju nėra tikrinami visi pretendento duomenys. Tai nebūtina, nes daugumoje ES valstybių, taip pat ir Italijoje, galioja liudijimo apie save patį įstatymas, ir asmuo pats atsako už nurodytus duomenis.

Kyla klausimas, ar nereikėtų panašių reikalavimų atsisakyti ir Lietuvoje, nes ne visais atvejais ekonominiu aspektu (papildomos išlaidos) bei laiko požiūriu šis visų duomenų tikrinimas pasiteisina. Suprantama, kad tam tikri duomenys – teistumas, veiksnumas, pareigūno vardo diskreditavimas, partiškumas ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymuose bei kituose teisės aktuose numatyti bendrieji reikalavimai – privalo būti tikrinami visada.

Ateityje siekiant išskirti ir susisteminti būsimus Lietuvos maitinės pareigūnų karjeros lygius, užtikrinančius nuolatinio tobulėjimo principą, būtina atkreipti dėmesį, jog daugumos ES valstybių narių (taip pat ir Italijos) maitinės pareigūnai kvalifikaciniu požiūriu sugrupuoti į šiuos lygius (grupes):

1. Direktoratas (maitinės struktūrinių padalinių (regionų, apygardų) vadovai – generaliniai direktoriai).
2. C lygio valstybės tarnautojai/maitinės pareigūnai (privalantys turėti aukštąjį išsilavinimą, mokėti užsienio kalbą, išmanyti maitinės aparatą bei su juo susijusią maitinės veiklą):
  - a) C₃ – Mokesčių direktorius;
  - b) C₂ – Mokesčių sektoriaus valstybės tarnautojai/maitinės pareigūnai;
  - c) C₁ – skyrių vadovai, atsakingi už keliamų tikslų įgyvendinimą.
3. B lygio valstybės tarnautojai/maitinės pareigūnai – tam tikros srities specialistai:
  - a) B₃ – privalantys turėti specialųjį išsilavinimą, t. y. po bendrojo išsilavinimo gavimo baigti 5 metų kursus ir įgyti atitinkamą išsimokslinimo laipsnį. Be to, privalantys mokėti užsienio kalbą ir dirbti tam tikromis kompiuterinėmis programomis;
  - b) B₂ – turi būti baigę trejų metų kursus ir įgiję atitinkamą išsimokslinimo laipsnį po to, kai baigę įgijo bendrąjį privalomą išsilavinimą;
  - c) B₁ – turintys reikalingą bendrąjį privalomą išsilavinimą;
4. A₁ – valstybės tarnautojai/maitinės pareigūnai, turintys bendrąjį privalomą išsilavinimą.

Apibūdinant ES valstybių narių maitinės pareigūnų nurodytus karjeros lygius, būtina atkreipti dėmesį, jog apatinis karjeros lygis – A₁ grupė apima žemiausios kvalifikacinės kategorijos maitinės pareigūnus (valstybės tarnautojus). Jiems nekeliami aukšti išsilavinimo ir darbo patirties reikalavimai. Jie dirba mažai kvalifikuotą (pvz., fiziškai tikrina transporto priemonės, uždeda plombas ir pan.) darbą. Šios grupės maitinės pareigūnai dažniausiai atlieka pagalbinio darbuotojo funkcijas. Norėdamas užimti tokio lygio pareigas, pretendentas privalo turėti bendrąjį privalomą išsilavinimą (pvz., Italijoje jis įgyjamas 14 metų amžiaus). Dažniausiai tokio lygio pareigūnai priimami esant darbo biržų siuntimams ir atrenkami naudojant klausimynus arba testus. Svarbu tai, kad daugelyje ES valstybių žemiausio karjeros lygio – A₁ grupės pareigūnai atvirų konkursų būdu gali pakilti į aukštesnį karjeros lygį tik dirbę ne mažiau kaip kelerius metus (pvz., Italijoje – 4 m.) šio lygio pareigas arba įgiję aukštesnį išsilavinimą liudijantį diplomą.

Skirtingai nei ES valstybėse, Lietuvoje sekretoriaus–referento, archyvaro, vairuotojo pareigas eina ne maitinės pareigūnai, o darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Todėl, jeigu ateityje šis pareigūnų lygis būtų nustatytas Lietuvos maitinėje (atsižvelgiant į tai, jog visi Lietuvos maitinės pareigūnai privalo turėti aukštąjį išsilavinimą), jis būtų orientuotas į posto

inspektoriaus, vyresniojo inspektoriaus ar administracijos inspektoriaus pareigas (žemiausių pareiginių laipsnių pareigūnai) ir apibūdintas per pareigūnų atliekamų funkcijų prizmę (atlikti muitinį tikrinimą, surašyti patikrinimo protokolą ir pan.).

Skirtingai nei žemiausias ES valstybių muitinės pareigūnų karjeros lygis, B lygis skirstomas į: B₁; B₂; B₃ (B₃ – aukščiausia šioje grupėje) kategorijas. Jam priklausantys muitinės pareigūnai tikrina pateiktus dokumentus, skaičiuoja muitus ir mokesčius, tačiau neturi teisės priiminėti svarbių sprendimų ir duoti nurodymus savo kolegoms ar pavaldiniams. B₁ lygio muitinės pareigūnai dažniausiai atlieka korespondencijos paskirstymą, raštvedybos tvarkymą, rašo protokolus, dirba archyve, kasose ir kt. Kiek aukštesnio lygio – B₂ – ES valstybių muitinės pareigūnai dažniausiai atlieka dokumentų rengimo, mokesčines, kitas funkcijas arba koordinuoja to paties lygmens muitinės pareigūnų darbą. Norint eiti šio lygio pareigas būtina turėti atitinkamą profesinį išsilavinimą.

Aukštesnės kvalifikacijos ES valstybių B₃ lygio muitinės pareigūnai dažniausiai eina mokesčių asistento (buhalterio), programuotojo ar techninio laboratorijos darbuotojo pareigas. Norėdamas užimti šio lygio pareigas, pareigūnas privalo turėti specialųjį išsilavinimą, mokėti užsienio kalbą ir dirbti tam tikromis kompiuterinėmis programomis. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad jie gali vadovauti nedidelei muitinės įstaigai, tačiau šie pareigūnai nesprenžia muitų administravimo problemų. Dažniausiai šie pareigūnai įgyvendina aukštesniųjų pareigūnų nurodymus bei koordinuoja kitų pareigūnų darbą. Labai daug šio lygio pareigūnų dirba viešųjų ryšių srityje, vadovauja raštinės veiklai ar atlieka tikrinimą muitinės įstaigose. Taip pat jie gali eiti sandėlininko ar prekių priėmėjo pareigas.

Būtina atkreipti dėmesį, jog B lygio ES valstybių muitinės pareigūnai gali daryti karjerą laikantis karjeros principo, t. y. tik ištarnavę atitinkamą metų skaičių pakilti į aukštesnes pareigas. Įdomu ir tai, kad kai kuriose ES valstybėse įmanomas tiesioginis pakilimas (perkėlimo būdu) į aukštesnį karjeros lygį, o kitose valstybėse (pvz., Italija) atitinkamą tarnybos stažą muitinėje turintys pareigūnai į aukštesnį lygį gali pretenduoti tik dalyvaudami atvirose konkursuose (pvz., Italijoje į B₃ lygio pareigas B₁ lygio pareigūnai gali pretenduoti atviro konkurso būdu, prieš tai ėję muitinės B₁ lygio pareigas ne mažiau kaip 8 metus, B₂ lygio – prieš tai ėję muitinės B₂ lygio pareigas ne mažiau kaip 4 metus).

Atsižvelgiant į B lygio pareigūnams keliamus kvalifikacinius reikalavimus, autoriaus nuomone, Lietuvoje nustatant šį lygį reikėtų pabrėžti aukštojo išsilavinimo kriterijų, nes visi Lietuvos muitinės pareigūnai turi būti baigę aukštąjį mokslą¹. Be to, šio lygio pareigūnai turėtų mokėti užsienio kalbą ir gebėti dirbti kompiuterinėmis programomis. Šiam karjeros lygiui Lietuvos muitinėje santykiškai būtų galima priskirti administracijos specialistų ir postų aukštesniam pareiginiam laipsniui priskirtas pareigybes (vyriausiojo inspektoriaus, pamainos viršininko).

Apibūdinant vieną aukščiausių ES valstybėse nustatomų muitinės pareigūnų karjeros lygių – C lygį, būtina nurodyti, jog jis, kaip ir B lygis, skirstomas į tris kategorijas (C₁; C₂; C₃ – aukščiausia šioje grupėje). C₁ kvalifikacijos pareigūnai yra žemiausi šioje grupėje, tačiau jie gali priimti sprendimus dėl deklaruojamų prekių. Šio lygio pareigūnai privalo būti baigę aukštąją mokyklą, mokėti užsienio kalbą ir išmanyti muitinės aparatą bei su juo susijusią muitinės veiklą. Dažniausiai šio lygio muitinės pareigūnai eina chemiko, inžinieriaus, juristo pareigas ir yra vadinami bendradarbiais mokesčių klausimais. Šio lygio muitinės pareigūnai vadovauja muitinės įstaigai ar padaliniui, nustato muitinės pareigūnų darbo pamainas, teikia patikrinimų išvadas, atlieka komisijos sekretoriaus pareigas. Pavyzdžiui, C₁ lygio muitinės pareigūnas – chemikas vadovauja laboratorijos padaliniam, atlieka cheminę analizę ir patikrinimus, C₁ lygio muitinės pareigūnas – inžinierius rengia projektus ir atlieka patikrinimą technikos ir finansų skyriuose. Taip pat kaip ir B lygio pareigūnai, šio lygio pareigūnai gali būti paaukštinti tik ištarnavę atitinkamą metų skaičių (pvz., Italijos muitinėje į C₁ lygio pareigas B₁ lygio pareigūnai gali pretenduoti atviro konkurso būdu prieš tai ėję muitinės B₁ lygio pareigas

---

¹ Jau 1996 m. birželio 11 d. priimto Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto 7 str. numatė, jog į muitinės pareigūno pareigas priimami tik asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą. Šis reikalavimas nurodytas ir 2000 m. spalio 10 d. redakcijos Tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto 4 str. 3 d. bei 2003 m. liepos 1 d. šio įstatymo redakcijos 6 str. 4 p. // Valstybės žinios. 1996. Nr. 64–1499; 2000. Nr. 94–2917; 2003. Nr. 64–2881.

ne mažiau kaip 9 metus, B₂ lygio – prieš tai ėję muitinės B₂ lygio pareigas ne mažiau kaip 7 metus, B₃ lygio – prieš tai ėję B₃ lygio pareigas ne mažiau kaip 5 metus).

Nors ir šiek tiek aukštesnio – C₂ lygio muitinės pareigūnai atlieka tokias pačias funkcijas kaip C₁ lygio pareigūnai, jų atsakomybė yra gerokai didesnė. Dažniausiai jie eina mokesčių specialisto, chemiko–direktoriaus, inžinieriaus–direktoriaus pareigas bei privalo būti baigę aukštąjį atitinkamos specialybės mokslą. Be to, į C₃ lygio muitinės pareigūnų pareigas patenkama tik iš C₁ ir C₂ lygmens. Pavyzdžiui, mokesčių direktoriaus pavaduotojas ar struktūrinio padalinio vadovas gali pereiti dirbti į mokesčių direktoriaus pareigas. Tačiau į C₃ lygio pareigas C₁ lygio pareigūnai gali pretenduoti (perkėlimo ar atviro konkurso būdu) tik prieš tai ėję muitinės C₁ lygio pareigas atitinkamą metų skaičių (pvz., Italijoje – ne mažiau kaip 8 metus, o C₂ lygio – tik prieš tai ėję muitinės C₂ lygio pareigas ne mažiau kaip 4 metus).

Reikia manyti, C₂ ir C₃ lygių ES valstybių muitinės pareigūnai pagal užimamas pareigas ir atsakomybę yra aukščiausio karjeros lygio muitinės specialistai (dar aukštesnes pareigas eina tik įstaigos vadovai). Jie ne tik priima sprendimus, bet ir organizuoja darbą, teikia užduotis ir nurodymus savo pavaldiniams. Todėl šios grupės pareigūnų kvalifikacinis lygis ir darbo pobūdis, autorės nuomone, panašiausias į Lietuvos muitinės administracijos struktūrinių padalinių vadovų (tarnybų ir skyrių viršininkų, jų pavaduotojų) ir posto vadovybės (posto viršininko) pareigybes.

Atlikus analizę būtina pažymėti, jog į vadovų (direktorių) pareigas priimami tik asmenys, išlaikę viešojo administravimo kursų kvalifikacinius egzaminus, turintys aukštąjį išsilavinimą bei atitinkamą (pvz., Italijoje – ne mažesnę kaip 5 metų) stažą valstybės tarnyboje. Pretendentai į vadovų pareigas egzaminuojami žodžiu (teisės ir ekonomikos klausimais) bei tikrinami jų gebėjimai spręsti praktikos užduotis. Be to, visada kandidatuojama į iš anksto numatytą vadovo vietą (centrinio direktorato vadovo ar regioninės (apygardos) direkcijos vadovo). Su vadovu pasirašomas kontraktas, o sudarius kontraktą – individuali darbo sutartis. Autorės nuomone, šiam karjeros lygiui, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, santykiškai galima priskirti Lietuvos muitinės įstaigų ir Muitinės departamento vadovų pareigybes.

2. Metodologiniai reikalavimai nustatant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus

Pateikus glaustą ES valstybių muitinės pareigūnų karjeros lygių analizę, kaip teigiamą bruožą būtų galima pažymėti Lietuvos muitinės pareigūnų pareigybių kategorijas ir su tuo susietus skirtingus pareigybių (karjeros) lygius¹. Tačiau skirtingai nei Lietuvoje, ES valstybių muitinės vidutinio ir aukščiausio kvalifikacinio lygio pareigūnai sudaro didžiąją visų pareigūnų dalį. Geriausiai tai atspindi Italijos muitinės pavyzdys:

Šalis	Žemiausio kvalifikacinio lygio (%)	Vidutinio kvalifikacinio lygio (%)	Aukščiausio kvalifikacinio lygio (%)
Lietuvoje	80	15	5
Italijoje	15	45	40

¹ 2002 m. vasario 4 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 684 „Dėl Ministro pirmininko (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigybių, Vyriausybės kanceliarijos, ministerijų, Vyriausybės įstaigų ir įstaigų prie ministerijų valstybės tarnautojų suvienodintų pareigybių sąrašo patvirtinimo“ patvirtintos pareigybių (karjeros) lygių kategorijos. Kiekvienai pareigybei atsižvelgiant į kategorijų ribas suteikiama konkreti kategorija. Be to, kuo aukštesnio karjeros lygio pareigybė, tuo aukštesnė kategorija gali būti suteikta // Valstybės žinios. 2002. Nr. 51–1952.

Atlikta analizė rodo, kad šis skirtumas galėtų būti paaiškinamas nepakankamu Lietuvos muitinės finansavimu, nes šiuo metu skirtingų Lietuvos muitinės pareigūnų karjeros lygių pareiginių algų dydžiai mažai skiriasi. Be to, algų dydžiai yra fiksuoti, nustatant griežtas pareigybių kategorijų ribas (pvz., vyriausiojo inspektoriaus pareigybei nustatomos ribos nuo 9 iki 13 kategorijos). Tai ypač sunkina padėtį, nes vadovaujantys administracijos pareigūnai arba postų vadovai uždirba tik šiek tiek daugiau nei specialistai, o atsakomybė, atliekamos funkcijos ir keliami kvalifikaciniai reikalavimai gerokai skiriasi.

Todėl ateityje Lietuvos muitinėje, atsižvelgiant į karjeros lygių gradaciją bei tinkamą aukščiausio kvalifikacinio lygio pareigūnų darbo apmokėjimą ir papildomų socialinių garantijų suteikimą, turi būti stengiamasi suformuoti kuo didesnę aukštesnio kvalifikacinio lygio pareigūnų skaičių.

Išskiriant pagrindinius kriterijus, į kuriuos būtina atsižvelgti rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus, ypač svarbu išanalizuoti kiekvieno karjeros lygio pareigūnų atliekamas funkcijas. Nors kai kurioms Lietuvos muitinės pareigūnų pareigybėms (ypač postų pareigūnų) priskiriamos funkcijos yra gana panašios, išanalizavus Lietuvos muitinės veiklą, muitinės pareigūnų statusą reglamentuojančius teisės aktus ir remiantis ES valstybių metodologija, akivaizdu, jog jos darbo procese neišvengiamai yra susijusios bei susipynusios tarpusavyje. Todėl atsižvelgiant į nusistovėjusius Lietuvos teisinius papročius, teisinę bazę, muitinės veiklą bei su ja susijusių teisės aktų rengimo tradicijas, šių funkcijų nereikėtų drastiškai keisti ar perskirstyti skirtingiems karjeros lygiams.

Atsižvelgiant į ES valstybių patirtį, Lietuvos muitinei reikėtų nustatyti perėjimo iš vieno karjeros lygio į kitą bei ugdymo veiklos, keliant kvalifikaciją, efektyvumo kriterijus. Taip pat būtina išnagrinėti ir apgalvoti kiekvieną iš šių kriterijų:

- 1) karjeros lygius;
- 2) perėjimą tarp karjeros lygių; ugdymo poreikius norint pereiti iš vienos pareigybės į kitą;
- 3) specializavimosi galimybes.

Be to, nustatant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus būtina atsižvelgti į šiuos bendruosius (imperatyviai nustatytus įstatymų) bei specialiuosius (nustatomus pagal pareigybės aprašymą bei apibrėžiančius profesinę kompetenciją, įgūdžius bei specialias žinias pareigoms atlikti) kvalifikacinius reikalavimus:

- 1) reikalavimus darant karjerą;
- 2) išsilavinimo reikalavimą;
- 3) reikalavimus atliekant tam tikrą darbą:
  - a) atlikto darbo kokybės reikalavimus;
  - b) efektyvumą, veiksmingumą, kurį asmuo parodė per nustatytą laiką;
- 4) apmokymo reikalavimus;
- 5) kompetencijos pobūdį;
- 6) mokslo žinių lygį;
- 7) mokėjimą įgyvendinti žinias praktikoje;
- 8) su elgsena susijusią kompetenciją.

Sąlyginai galima išskirti ir būtinuosius bei papildomus kvalifikacinius reikalavimus, į kuriuos būtina atsižvelgti rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus:

1. gebėjimą vadovauti nedidelėms grupėms (pvz., posto vadovybės, administracijos vadovų pareigybėms);

2. išsilavinimo lygį atitinkamoms pareigoms (nustatant A arba B lygio aukštojo išsilavinimo lygį);

Be to, reikėtų tam tikroms pareigoms (ypač specialistams) nustatyti reikalavimą turėti atitinkamos specialybės išsilavinimą. Pavyzdžiui, muitinės laboratorijos specialistas turėtų būti chemikas.

3. papildomus profesinius reikalavimus (pvz., norintiems eiti kai kurias pareigas gali būti keliami konkretūs reikalavimai mokėti anglų, vokiečių ar kitą kalbą);

Kartais gali būti keliami reikalavimai mokėti net kelias užsienio kalbas. Atsižvelgiant į ES valstybių patirtį, Lietuvos muitinėje būtų galima numatyti tokius užsienio kalbos mokėjimo lygius:

- visiškas kalbos įvaldymas;
- puikus kalbos mokėjimas;
- labai geras kalbos mokėjimas;
- geras kalbos mokėjimas.

Kuo aukštesnes pareigas užima muitinės pareigūnas, tuo platesni jo bendravimo ryšiai su Lietuvos ir kitų valstybių institucijomis, be to, jis privalo reprezentuoti savo įstaigą, sugėbėti parengti specialių žinių reikalaujančius dokumentus. Atsižvelgiant į šiuos bei kitus kriterijus, autoriaus nuomone, kalbos mokėjimo reikalavimai Lietuvos muitinės pareigūnams turėtų kilti kartu su karjeros lygiais (pareigomis).

4. informatikos mokėjimo lygį;

Autorės nuomone, neužtenka apsiriboti plačiu reikalavimu – mokėti dirbti kompiuteriu. Informatikams šiuo atveju turi būti keliami visai kitokie reikalavimai negu eiliniam vartotojui, o kai kurioms Lietuvos muitinės pareigūnų pareigybėms gali būti keliami reikalavimai turėti standartizuotą mokėjimo dirbti kompiuteriu (ECDL) pažymėjimą.

5. gebėjimą gerai reikšti savo mintis;

Kad ir kaip būtų suinteresuotas pareigūnas savo atliekamomis pareigomis, negalima manyti, kad jis, pavyzdžiui, sugebės surašyti atitinkamus teisinius aktus, nes jis neturi teisinio išsilavinimo. Pretendentas būtinai turi turėti tam tikrai pareigybei reikalaujamą specifinį išsilavinimą.

6. ES teisę ir muitinės statutinės teisės išmanymą;

7. statistikos pagrindų ir analizės išmanymą;

8. atitinkamos specialybės profesinių žinių turėjimą bei gebėjimą jas pritaikyti savo darbe (kalbant apie konkrečias pareigybes – finansininko, teisininko ir kt.).

Atsižvelgiant į išvardytus reikalavimus būtina pabrėžti, jog pareigybių ir karjeros lygių diferenciacija turi būti atliekama atsižvelgiant ir į žinių lygį. Gebėjimų formuluoti užduotis reikalavimas turi būti taikomas tik aukštesniems karjeros lygiams, nes žemesnieji lygiai tik vykdo viršininko nurodytas užduotis. Akivaizdu, kad tik atsižvelgiant į žinių ir kvalifikacijos lygį skiriasi inspektoriaus ir vyresniojo inspektoriaus pareigos, nes iš aprašytų pareigybių šis kriterijus gali neišryškėti. Postų, struktūrinių padalinių vadovai privalo turėti dar didesnius gebėjimus negu žemesnio karjeros lygio pareigūnai bei bendrą padalinio ar posto veiklos supratimą, be kurio jie negalėtų paskirstyti darbų vadovaujamiems pareigūnams. Vadovo gebėjimai turi būti įvertinti atsižvelgiant į mokėjimą įvertinti pavaldų pareigūną bei paskirstyti darbus.

Atsižvelgiant į ES valstybių patirtį, rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus, nereikėtų išskirti ir laikinųjų funkcijų, kurios išnyks suvienodinus informacines sistemas ir programas derinant prie ES standartų. Turėtų būti išskiriamos tik esminės ir nuolatinės funkcijos (pvz., mokėti naudotis specialiąja informacine technine įranga, gebėti naudotis kompiuterinėmis programomis bei duomenų apdorojimo sistemomis). Todėl turi būti mokoma, kaip veikia atitinkama procedūra, bet neakcentuojamas pats darbas specialia technine įranga. Tam tikros funkcijos atlikimo organizavimą reikia pavesti vadovui, o techninę šios funkcijos pusę turi įgyvendinti žemesnio lygio pareigūnas.

Be to, vienas iš svarbiausių kvalifikacinių reikalavimų turėtų būti savarankiškas kvalifikacijos kėlimas (tobulėjimas specialioje srityje, susipažinimas su keičiamais teisės aktais), nes muitinės pareigūnas privalo sugebėti kelti savo žinių lygį. Šį reikalavimą pagal ES valstybių tradiciją reikėtų priskirti prie bendrųjų kvalifikacinių reikalavimų ir papildomai nekartoti prie specialiųjų reikalavimų. Jeigu pareigūnas nežino teisės aktų, jų pakeitimų, tai galima konstatuoti, kad jis neatitinka einamoms pareigoms keliamų reikalavimų. Taip pat kiekvienai pareigybei būtina nurodyti ir aiškiai išvardyti privalomus žinoti teisės aktus.

Būtina atsižvelgti ir į tai, jog daugumos ES valstybių muitinės veikla grindžiama darbo profiliais (pareigybių aprašymais). Šiuo atveju ypač naudingas Italijos muitinės pavyzdys. Šios valstybės muitinės pareigūnams buvo nustatyti du profilių tipai:

- 1) valdymo profilis. Šio lygio muitinės pareigūnai įgyvendina valdymo juridines bei tarptautines funkcijas. Jiems keliami lobizmo, sugebėjimo apginti savo valstybės interesus reikalavimai. Be to, jie privalo pasižymėti dideliu savarankiškumu ir muitinės veiklos išmanymu;
- 2) operatyvusis profilis. Šio lygio muitinės pareigūnai privalo išmanyti muitinės dalykus bei gebėti valdyti procesus. Tačiau jie neturi kompetencijos strateginiu požiūriu ir veikia laikydamiesi kryptų, sukurtų valdymo lygiu.

Lietuvos patirties požiūriu – muitinės administracija, struktūrinių padalinių vadovai, postų viršininkai ir jų pavaduotojai galėtų būti priskirti valdymo, o visi kiti muitinės pareigūnai – operatyviajam profiliui.

3. Lietuvos muitinės postų pareigūnų kvalifikacinių reikalavimų apžvalga

Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos muitinės postų pareigūnai atlieka muitinės veiklos kontrolės, operatyviasias funkcijas ir tarnybos metu tiesiogiai susiduria su muitinės procedūromis bei į tai, jog Lietuvai įstojus į ES ir Lietuvos muitinei pradėjus savo veiklą vienoje muitų tarifų zonoje (vykdant ES nustatytą muitų politiką) iš dalies pasikeis bei atsiras naujų postų pareigūnų vykdomų funkcijų – iškyla būtinybė pirmiausia nustatyti kvalifikacinius reikalavimus šios grupės pareigūnams.

Analizuojant kiekvieną Lietuvos muitinės posto pareigūnų karjeros lygį (pareigybes), būtina trumpai aptarti kvalifikacinius reikalavimus per šių pareigūnų atliekamų funkcijų prizmę.

Lietuvos muitinės *posto inspektoriaus* pareigybė funkciniu požiūriu gali būti apibrėžta dvejopai. Pirmuoju atveju inspektorius atlieka pareigybės aprašyme numatytas funkcijas ir jokiais atvejais negali pavaduoti vyresniojo inspektoriaus bei atlikti jo funkcijų (pvz., numatant pavadavimo išskirtiniais atvejais funkciją), nes šių dviejų pareigybių atsakomybė, karjeros lygiai, kvalifikaciniai reikalavimai, atliekamos funkcijos ir kiti kriterijai skiriasi.

Tačiau dažnai muitinės posto veikloje, kai poste nėra aukštesnio lygio (vyresniojo inspektoriaus) pareigūnų, iškyla pavadavimo ir funkcijų operatyvaus atlikimo problema. Todėl atsižvelgiant į tai (antruoju atveju) – inspektorius gali ir privalo pavaduoti vyresnįjį inspektorių (pareigybės aprašyme numatant pavadavimo išskirtiniais atvejais funkciją). Tokiu atveju pareigybių aprašymai turi būti labai lankstūs, o pareigos apibrėžtos abstrakčiai, per daug nedetalizuojant funkcijų.

Lietuvos muitinėje šiuo metu kyla ypač daug diskusijų šiuo klausimu, todėl tik nuo jos pačios apsisprendimo priklausys, koks iš anksčiau nurodytų muitinės posto inspektoriaus pareigybės apibrėžimų (funkciniu požiūriu) bus pasirinktas.

Lietuvos muitinės *posto vyresniojo inspektoriaus pareigybei* nereikėtų kelti specializuoto išsilavinimo reikalavimo. Tačiau prieš tampant vyresniuoju inspektoriumi pareigūnas turėtų būti dirbęs inspektoriumi bei baigęs specialius apmokymus. Vyresnysis inspektorius privalo kuruoti atitinkamų duomenų įvedimą į muitinės informacinę sistemą bei sugebėti pakeisti nesantį vyriausiąjį inspektorių ar pamainos viršininką. Todėl nustatant šio lygio pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus būtina atsižvelgti į vadybos ir vadovavimo mažai grupei gebėjimus.

Analizuojant aukštesniojo karjeros lygmens – Lietuvos muitinės *posto vyriausiojo inspektoriaus* pareigybės paskirtį būtina nurodyti gebėjimą užtikrinti muitinės operacijų atlikimą. Be to, šiai pareigybei turėtų būti keliami reikalavimai turėti aukštąjį universitetinį (tik A lygio, B lygis – aukštasis neuniversitetinis – netaikomas) išsilavinimą bei gebėti valdyti personalą (vadovauti žemesniam personalui, jį kontroliuoti, spręsti sudėtingus klausimus). Vyriausiasis inspektorius privalo sugebėti pakeisti nesantį pamainos ar posto viršininką, apdoroti statistiką, teikti informaciją interesantams, surašyti pažeidimų protokolus, prižiūrėti, kaip laikomasi darbo drausmės bei paskirstyti darbą atsižvelgiant į funkcijų sudėtingumą. Jis turi dalyvauti muitinio tikrinimo procese, priimti sprendimus dėl prekių neišleidimo.

Lietuvos muitinės posto *pamainos viršininko* kvalifikaciniai reikalavimai – muitinės posto vyriausiojo inspektoriaus darbo patirtis. Pagrindiniai pareigybės kvalifikaciniai reikalavimai turėtų būti gebėjimas užtikrinti posto organizacinį darbą, nuolat kelti kvalifikaciją. Pamainos viršininkui turi būti suteiktas visiškas savarankiškumas vadovaujant pamainai. Pamainos viršininkas privalo turėti aukštąjį universitetinį (A lygio) išsilavinimą bei dalyvauti specialiuose mokymuose. Jis privalo būti gerai susipažinęs su muitinės veiklą reglamentuojančiais teisės aktais ir turėti organizacinių gebėjimų. Šiuo atveju būtinos vadybos ir psichologijos žinios. Pamainos viršininkas privalo mokėti bendrauti su kitų institucijų darbuotojais ir priimti sprendimus pagal savo kompetenciją. Be to, jis turi nuolat teikti paaiškinimus savo pavaldiniams teisės aktų nuostatų taikymo klausimais, nuolat teikti posto viršininkui informaciją apie pavaldžių pareigūnų kvalifikacijos kėlimą bei prireikus sugebėti pavaduoti posto viršininką.

Svarbiausi Lietuvos muitinės *posto viršininko pareigybės* reikalavimai yra gebėjimas palaikyti ryšius su kitomis organizacijomis; darbo patirtis; posto veiklos išmanymas; nuoseklus kilimas karjeros laiptais pradedant nuo inspektoriaus iki vadovaujamų pareigū.

Lietuvos muitinės postų vadovybei reikėtų palikti tik darbo organizavimo ir valdymo funkcijas, bet jokiū būdu vadovybė neturėtų atlikti eilinių techninių vykdymo funkcijų. Būtina atsižvelgti ir į posto vadovų gebėjimą suvokti muitinės aukščiausios vadovybės reikalavimus bei svarbiausius poreikius (ypač pereinamajame stojimo į ES laikotarpyje). Posto viršininkas privalo turėti vadybos pagrindus bei nuolat kelti kvalifikaciją šioje srityje.

Išanalizavus posto pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus akivaizdu, jog aukštesnio karjeros lygio pareigūnui keliami didesni reikalavimai. Skirtingai nei posto inspektoriai, posto vadovybė privalo išmanyti ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktus, bet ir savo darbe vadovautis tarptautiniais bei ES teisės aktais. Be to, jiems neužtenka baigti privalomus kvalifikacijos kėlimo kursus. Žinias šie pareigūnai privalo kaupti specialiuose mokymo centruose ir tai daryti vadovaudamiesi nuolatinio tobulėjimo principu, t. y. atsiradus poreikiams patiems savarankiškai kelti savo kvalifikaciją, nes jie privalo vadovauti ir konsultuoti žemesnio rango pareigūnus. To neužtikrinus gali kilti, ypač Lietuvai integruojantis į ES, daug problemų dėl teisės aktų neišmanymo, procedūrų nežinojimo, naujų reikalavimų neįgyvendinimo.

Pastebimas dar vienas svarbus momentas – reikalavimas turėti atitinkamą tarnybos stažą. Šiuo reikalavimu muitinės postų pareigūnams užtikrinama karjera muitinės viduje, nebijant, jog neseniai pradėję dirbti ir mažiau žinių bei patirties turintys pareigūnai gali vadovauti posto darbui. Be to, tik pareigūnas, turintis patirties ir išmanantis posto darbo specifiką, gali būti paaukštintas bei vadovauti posto darbui. Todėl didelės investicijos (pvz., stažuotės, privalomas kvalifikacijos kėlimas, nuolatiniai apmokymai, specializuoti, praktiniai seminarai ir t. t.) į posto pareigūną šiuo atveju atsiperka, ir jis pats yra užtikrintas, jog gali padaryti karjerą bei jam nevadovaus nepatyręs asmuo (emocinis vaidmuo). Taip pat būtina nepamiršti, jog kiekvienam aukštesnio karjeros lygio pareigūnui keliami aukštesni reikalavimai, todėl tik turintis žemesnius kvalifikacinius reikalavimus bei siekiantis įgyti aukštesnę kvalifikaciją muitinės posto pareigūnas gali pretenduoti bei užimti aukštesnes pareigas. Neatitinkančiam tokių reikalavimų galima pasiūlyti užimti tik žemiausio karjeros lygio pareigas. Be to, skirtingai nei kitose ES valstybėse, Lietuvos muitinės postų pareigūnų stažo terminas (norint pakilti į aukštesnį karjeros lygį) turėtų būti ne didesnis nei 2–4 metai. Šiuo atveju, atsižvelgiant į tai, jog nuo nepriklausomos Lietuvos muitinės atkūrimo tepraėjo šiek tiek daugiau nei dešimtmetis, negalima vadovautis užsienio valstybių patirtimi ir nustatyti 6, 8 ar 10 metų stažo reikalavimą.

Išvados

Muitinės pareigūnų kvalifikaciniai reikalavimai yra labai svarbūs kriterijai, pagal kuriuos nustatomi reikalavimai ir vykdomas muitinės pareigūnų karjeros planavimas, vertinami ir lyginami konkrečių muitinės pareigūnų laimėjimai ir darbo rezultatai. Straipsnyje pateikti duomenys byloja, jog labai svarbi dabartinė ES valstybių patirtis ir jų atstovų teikiama metodinė

pagalba, tačiau daugelį problemų Lietuvos muitinė turi spręsti savarankiškai atsižvelgdama į šalies socialinių procesų raidos ypatumus.

ES nėra jokių direktyvų, kurios padėtų parengti ir nustatyti kvalifikacinių reikalavimų rengimo ir taikymo metodologiją Lietuvos muitinėje. Tačiau reglamentuojant muitinės tarnybų vidaus santykius itin reikšminga pozityvioji „senųjų“ ES šalių patirtis. Visų muitinių atliekamo darbo pobūdis panašus, todėl skirtingų valstybių metodologijos vienodėja. Lietuvos muitinė turi paimti iš kitų valstybių visa, kas geriausia, ir pritaikyti, taip pat ir šiuo atveju – rengiant Lietuvos muitinės pareigūnų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus, kitos valstybės pavyzdžius savo veikloje.

Rengiant Lietuvos muitinės administracijos ir postų pareigūnų kvalifikacinius reikalavimus reikia išsamiai analizuoti Lietuvos muitinės, teritorinių muitinių ir postų funkcijas, nes Lietuvai integruojantis į ES akivaizdu, jog pasikeis bei daug muitinėje (ypač pasienyje) vykdomų operacijų nunyks ir atsiras naujų pareigų. Akivaizdu, kad keisis nustatytieji veiklos parametrai ir funkcijos bei kontrolės rūšys. Todėl nuolat reikės keisti Lietuvos muitinės struktūrą, pertvarkyti profesinio rengimo sistemą. Suprantama, kad šie procesai turi būti valdomi remiantis mokslo rekomendacijomis, diegiant naujausius, laikmečio reikalavimus atitinkančius administravimo metodus.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** valdininkų įstatymas // Valstybės žinios. 1995. Nr. 33–759.
2. **Lietuvos Respublikos** valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 66–2130; 2002. Nr. 45–1708.
3. **Europos** Komisijos reguliarioji ataskaita apie Lietuvos pažangą rengiantis narystei ES 1999 m. // www3.lrs.lt/c-bin/eu
4. **Dėl kvalifikacinių** reikalavimų nustatymo ir egzaminų valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose vykdymo tvarkos patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 18 d. nutarimas Nr. 326 // Valstybės žinios. 2003. Nr. 28–1138.
5. **Dėl Vidaus** tarnybos sistemos pareigūnų kvalifikacijos reikalavimų, atrankos į tarnybą, profesinio rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo koncepcijos patvirtinimo. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2002 m. gruodžio 12 d. įsakymas Nr. 577 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 124–5669.
6. **Lietuvos** muitinė. – Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1995.
7. **Jakubčionis A.** Lietuvos muitinės. – Vilnius, Diemedis, 1999.

Problems of Defining the Qualification Requirements for the Capacities of the Lithuanian Customs Officials

Rūta Jovaišienė

*Customs department under the Ministry of finance of the Republic of Lithuania,
Law and enforcement division*

SUMMARY

The article analyses the problems that are presently topical to the Lithuanian Customs and related to the general (on acceptance to the service with the Customs) and specific (obligatory to specific duties according to the type of work to be performed) qualification requirements, selection of requirements for career levels and their determination for every capacity. The article presents a brief review on from where and why a necessity to determine these requirements emerged as well as on what requirements should be provided for, taking into consideration the experience of the EU member states.

Using the analysis, systemic, logical and comparative methods, the article discusses more in detail qualification requirements raised to customs officials of the EU countries and presents the proposals, recommendations, comments and conclusions of the representatives (experts) from the EU Commission, Eurocustoms and EU countries to the Lithuanian Customs on preparation of the qualification requirements for the capacities of the Lithuanian Customs officials. Furthermore, the concrete examples of the Italian Customs Service are presented by considering the requirements of every career level.

The purpose of this article is to provide information on qualification requirements raised to the customs officials of the EU member states that should be taken into consideration on determining the qualification requirements for the Lithuanian customs officials.

The article is comprised of three parts. The first part reveals the experience of the EU states and its application on preparing the qualification requirements for the Lithuanian Customs officials. Career levels (from A to C level) set for customs officials in the EU states are covered. A short description of qualification requirements raised to every career level is presented, possibilities to adapt these requirements on determining the qualification requirements for the Lithuanian Customs officials have been analysed.

Taking into consideration the proposals, comments and recommendations laid down in the article, it is necessary to emphasize that, though the present experience of the EU states as well as assistance rendered by their representatives show very clearly the state of the Lithuanian Customs after the EU accession, however, only the Lithuanian Customs itself has to make decisions on all the above indicated issues.

There are no EU directives that could assist to develop and determine the methods for the preparation and application of qualification requirements at the Lithuanian Customs. However, it would be expedient to build upon the examples of foreign countries, since, as the character of work performed by all Customs services is similar, the methods of different states become gradually more and more uniform. The Lithuanian Customs have to follow all the best practice of other states and to adapt their experience in its activity. The same refers to the preparation of the qualification requirements for the capacities of the Lithuanian Customs officials.

In addition, the qualification requirements for the Lithuanian Customs officials are very important criteria according to which the requirements are set and the planning of customs officials carrier is accomplished, the achievements and performance of concrete customs officials are evaluated and compared. Therefore, the functions of the Lithuanian Customs, regional customs offices and posts will have to be analysed on preparing the qualification requirements for the officials of the Lithuanian Customs administration and posts, since it is obvious that a lot of operations accomplished within the Customs (in particular, on the border) will change and disappear on Lithuania's integration into the EU. Within this context, it will be necessary to reorganise the Lithuanian Customs professional system, to change the structure. However, this can be very dangerous, since the staff will

be reallocated, border regime will change, the application of some regimes (transit, tariff information, inward processing, etc.) will become more active. At the same time, control functions necessarily in line with the parameters set by the EU will have to be introduced, and this will have to be supervised by the Lithuanian Customs. It is obvious that the set parameters and functions as well as types of control will change.

